

ნიკო ჯავახიშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტის მთავარი მეცნიერ-თანამშრომელი, ლატვიის მეცნიერებათა აკადემიის საპატიო დოქტორი

ლატვიელი მხატვარი რომან სუტა საქართველოში

გამორჩენილი ლატვიელი მხატვრის, დიზაინერისა და პედაგოგის რომან სუტას (1896-1944) ცხოვრებისა და მოღვაწეობის უკანასკნელი წლები დაკავშირებულია საქართველოსთან [1, 194-196], რის შესახებაც ქვემოთ არის მოთხრობილი. აქვე გადმოცემულია მისი ბიოგრაფიის ძირითადი დეტალებიც. საგულისხმოა, რომ ხსენებულ მხატვარს წლეულს დაბადებიდან 120 წელი შეუსრულდა.

* * *

რომან სუტა დაიბადა 1896 წლის 28 აპრილს ლიფლანდიის გუბერნიის ცესისის მაზრის სოფელ რაუნაში (ამჟამად – ლატვია) მცხოვრები ეკაბ სუტას და ნატალია-ამალია აპსიტეს ოჯახში. მისი მამა იყო მეპატრონე პატარა მალაზიისა, ხოლო დედამ მოგვიანებით გახსნა პოპულარული ვეგეტარიანული კაფე, სახელწოდებით – „Succub“.

ქალაქ ვალკის დაწყებითი სკოლის დამთავრების შემდეგ მან ექსტერნად დაასრულა ფსკოვის რეალური სასწავლებელი (1912). სწავლობდა იული მადერნიეკსის კერძო სტუდიაში (1913), ხოლო შემდეგ რიგის საქალაქო სამხატვრო სასწავლებელში (1913-1915), რომელსაც ვილჰელმ პურვიტი და იანის ტილბერგი ხელმძღვანელობდნენ.

I მსოფლიო ომის პერიოდში, ფრონტის ხაზის მოახლოების გამო, ოჯახთან ერთად ევაკუირებულ იქნა პეტროგრადში (1915). დაამთავრა პენზის სამხატვრო სკოლა (1917).

1917 წლის აგვისტოში მოხალისედ ჩაირიცხა ზემგალის ლატვიელ მსროლელთა პოლკში.

იმავე წლის ბოლოს დაბრუნდა ლატვიაში. ცხოვრობდა რიგაში, სადაც გაერთიანდა მხატვარ-ექსპრესიონისტთა ჯგუფში

(1919). იყო ერთ-ერთი დამაარსებელი მხატვართა რიგის ჯგუფისა (არსებობდა 1920-1938 წლებში) და ფაიფურის მომხატველი სახელოსნოს „ბალტარსისა“ (1924-1929). გაერთიანებული იყო მხატვარ-გრაფიკოსთა რიგის საზოგადოებაში (1929-1934); მონაწილეობდა სამხატვრო გაერთიანება „მწვანე ყვავის“ მიერ მოწყობილ გამოფენებში (1926 წლიდან).

1923 წელს ლატვიის კულტურული ფონდის სტიპენდიანტის რანგში იმყოფებოდა ბერლინში, დრეზდენსა და პარიზში. მეგობრობდა იმდროინდელ ფრანგ და სხვა ევროპელ მხატვრებთან.

რ. სუტას ცნობილი ფერწერული ნამუშევრებია: „ეკლესია“ (1917), „ორი ფიგურა“ (1919), „ავტოპორტრეტი ჩიბუხით“ (1920), „მესანგრეები“ (1920), „არლეკინი გიტარით“ (1923), „იანის პლასე მეგობარ ქალთან“ (1927), „იპოდრომი“ (1933) და სხვ. მისი ნამუშევრების გამოფენები ეწყობოდა როგორც რიგაში, ასევე ბერლინში, პარიზში, სტოკჰოლმში, ოსლოში, პრელაში, ვარშავაში, ტარტუში, ტალინში, ნიუ-იორკში, ვაშინგტონში, ბრიუსელში, ლაიპციგში, მოსკოვში, ლენინგრადსა და სხვა ქალაქებში.

1925 წელს პარიზში გამართულ თანამედროვე დეკორატიული და სამრეწველო ხელოვნების საერთაშორისო გამოფენაზე რ. სუტა დაჯილდოვდა ოქროს მედლით – ნაციონალური კონსტრუქტივიზმის სტილისტური იდეებისათვის და ბრინჯაოს მედლით – ფაიფურის მოხატვისათვის. 1935 წელს ბრიუსელში გამართულ საერთაშორისო გამოფენაზე დაჯილდოვდა ვერცხლის მედლით რიგის კუზნეცოვის ფაბრიკის კერამიკისათვის, ხოლო 1937 წელს პარიზში გამართულ საერთაშორისო გამოფენაზე მას გადაეცა გრან პრი რიგის ილგუციემის შუშის ქარხნის ბროლის ნაწარმისათვის.

წარმატებით აფორმებდა ინტერიერებს. მხატვრულად გააფორმა (ოტო სკულმესთან ერთად) 1919 წლის 1 მაისს რიგაში გამართული დღესასწაული.

იყო ერთ-ერთი დამაარსებელი ლატვია-სსრ კავშირის კულტურული საზოგადოებისა (1926). გააფორმა სსრ კავშირის პავილიონი საერთაშორისო სამრეწველო გამოფენაზე (1928). მონაწილეობდა ელგავაში (ყოფილი მიტავა) გამართული სასოფლო-სამეურნეო გამოფენისა (1936) და რიგაში გამართული სახელოსნო-სამხატვრო გამოფენის (1938) მხატვრულ გაფორმებაში. იყო მთავარი მხატვარი ლატვიური პავილიონებისა პარიზსა (1937) და ლაიპციგში (1939) გამართულ საერთაშორისო გამოფენებზე.

მთავარი მხატვრის თანამდებობაზე მუშაობდა ქ. რიგის კუზ-
ნეცოვის ფაიფურ-ქაშანურის ფაბრიკასა და ილგუციემის შუშის
ქარხანაში (1931-1940).

ხელმძღვანელობდა რიგის სახალხო უმაღლესი სკოლის სამ-
ხატვრო სტუდიას (1929-1934) და კერძო სამხატვრო სტუდიას
(1934-1940).

მუშაობდა რიგის კინოსტუდიის დამდგმელი მხატვრის თა-
ნამდებობაზე (1939-1941). იყო მთავარი მხატვარი ლატვიის გასაბ-
ჭობის შემდეგ გადაღებული პირველი მხატვრული ფილმისა „კაუ-
გურის აჯანყება“ (რეჟისორი – ვოლდემარ პუცე). მხატვარ-დეკო-
რატორის რანგში მონაწილეობდა ფილმის „მელანქოლიური ვალ-
სის“ გაფორმებაში, რომელშიც ასახული იყო კომპოზიტორ ემილ
დერზინის ცხოვრება. ფილმის დასრულებას ხელი შეუშალა გერ-
მანიასა და სსრკ-ის შორის დაწყებულმა ომმა [2, 30-37].

* * *

1941 წლის გაზაფხულზე რ. სუტა რეჟისორ ვილის ლაპენიეკ-
თან ერთად იმყოფებოდა მოსკოვში, სადაც გაიცნო საქართველოს
სახკინმრეწვის (მომავალში – „ქართული ფილმი“) მხატვრული
ხელმძღვანელი, თეატრისა და კინოს რეჟისორი, მსახიობი, სცენა-
რისტი, სკულპტორი, მხატვარ-ილუსტრატორი და პედაგოგი მიხე-
ილ ჭიაურელი (1894-1974). მან ნიჭიერ ლატვიელ მხატვარს შესთა-
ვაზა, რომ სამუშაოდ გადასულიყო თბილისში, რაზედაც ეს უკა-
ნასკნელი სიამოვნებით დასთანხმდა. მას, როგორც მრავალმხრი-
ვად განათლებულ პიროვნებას, ძალიან იზიდავდა კავკასია და გან-
საკუთრებით მისი ცენტრალური ნაწილი – საქართველო. ზემოხსე-
ნებული ვ. ლაპენიეკის შეფასებით, სუტა „ინფიცირებული იყო კავ-
კასიის ბაცილით“ [3, 109].

1941 წლის ზაფხულში, როდესაც გერმანული არმია რიგას
მიუახლოვდა და ადგილობრივი მოსახლეობის ევაკუაცია დაიწყო,
რ. სუტამ ჩათვალა, რომ მისთვის ეს იყო უკანასკნელი შანსი სა-
ქართველოში წასვლისა. ეს გადაწყვეტილება მან იმდენად სწრა-
ფად მიიღო, რომ ცოლ-შვილსაც კი ვერ დაემშვიდობა. მისი ქალიშ-
ვილი, მსახიობი და ხელოვნებათმცოდნე ტატიანა სუტა (1923-2004)
იგონებდა, რომ მამამისმა რკინიგზის სადგურიდან დაურეკა დედას
და აცნობა თავისი განზრახვის შესახებ [1, 195].

აქვე დავძენთ, რომ რ. სუტას მეუღლე ალექსანდრა ბელცოვა (1892-1981) იყო ბელორუსული წარმომავლობის ლატვიელი მხატვარი.

თბილისში ჩამოსულმა რ. სუტამ მუშაობა დაიწყო საქართველოს კინოსტუდიის მხატვარ-დეკორატორად [4, 62-63].

რ. სუტა მუშაობდა ქართულ მხატვრულ ფილმებზე: „შავ მთებში“ (1941, რეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია), „გიორგი სააკაძე“ (1942, რეჟისორი მიხეილ ჭიაურელი), „ჯურღაის ფარი“ (1944, რეჟისორები სიკო დოლიძე და დავით რონდელი), ასევე ფილმზე – „მოუხელთებელი იანი“ (1942, რეჟისორები ისიდორ ანენსკი და ვლადიმირ პეტროვი).

მხატვარ-დეკორატორ რ. სუტას წარმატებული კარიერა მოულოდნელად შეწყდა მისი დაპატიმრების გამო, რაც 1943 წლის 4 სექტემბერს მოხდა. ის დააკავეს ბრალდებებით: 1) „ხალხის მტერი“ და 2) „პურის ბარათების გაყალბება“.

1959 წელს რ. სუტა ნაწილობრივ რეაბილიტირებულ იქნა. კერძოდ, სსრკ უზენაესი სასამართლოს კოლეგიამ რ. სუტას მოუხსნა ადრე წაყენებული ბრალდების ერთი ნაწილი („ხალხის მტერი“), მაგრამ ბრალდების მეორე ნაწილი („პურის ბარათების გაყალბება“) ძალაში დატოვა [1, 196].

ამის შემდეგ მისი ნამუშევრების სამახსოვრო გამოფენები მოეწყო ლატვიის ქალაქებში რიგასა (1966, 1985, 1986, 1991, 1996) და ცესისში (1991).

2008 წელს რიგაში, ქალაქის ცენტრში, ელიზაბეტას ქუჩის № 57-ა-ში მდებარე შენობის მეხუთე სართულზე, ბინაში, სადაც ცხოვრობდნენ რ. სუტა და მისი მეუღლე ალექსანდრა ბელცოვა, ასევე მათი ქალიშვილი ნატალია რომანის ასული სუტა, გაიხსნა მათი სახელობის მუზეუმი. მუზეუმში მუდმივად არის გამოფენილი მათი მხატვრული ნამუშევრები.

2016 წლის 9 აგვისტოს ლატვიის დედაქალაქ რიგაში, დეკორატიული ხელოვნებისა და დიზაინის მუზეუმში გაიმართა პრეზენტაცია ეროვნული ბანკის მიერ გამოშვებული ვერცხლის საიუბილეო მონეტისა, რომლის ნომინალური ღირებულებაა 5 ევრო. მონეტა მიეძღვნა გასული საუკუნის ოციან წლებში რიგაში არსებულ ფაიფურისა და ქაშანურის მომხატველ სახელოსნოს „ბალტარსს“. მონეტის ერთ მხარეს აღბეჭდილია აღნიშნული სახელოსნოს საფირმო ნიშანი, ხოლო მეორე მხარეს – ნახატი „ცეკვა“, რომლის ავტორია რომან სუტა.

ბუნებრივია ისმის კითხვა, თუ რამდენად რეალური იყო საქართველოში გადმოსახლებული ლატვიელი მხატვრისადმი ნაყენებული ბრალდება, რაც მისი დალუპვის მიზეზი გახდა?

აღნიშნულ კითხვაზე პასუხს ვპოულობთ როგორც მის ნაცნობთა მოგონებებში, ასევე საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში დაცულ მასალებში [5], რომან სუტას და მის თანამოაზრეთა საქმიანობის შესახებ.

2011 წლის იანვრის მინურულს მწერალმა ჭაბუა ამირეჯიბმა (1921-2013), გვიამბო: „II მსოფლიო ომის დასაწყისში ჩემმა მეგობარმა ლევან (იგივე მუსტაფა) შელიამ ჩამოაყალიბა იატაკქვეშა ორგანიზაცია „თეთრი გიორგი“, რომელშიც ჩემთან ერთად გაერთიანდნენ როგორც ქართველები (ძირითადად თავადაზნაურული წარმომავლობის): ლევან აბდუშელიშვილი, ძმები არჩილ და გიორგი ნულუკიძეები, ვახტანგ ჯორჯაძე, გიორგი მაჭავარიანი და სხვები, ასევე საქართველოში მცხოვრები არაქართველები – რომან სუტა, ვილჰელმ სილერი და ელეონორა გუსტავის ასული პფეფერი. ჩვენი მიზანი იყო გერმანელების ჯარის შემოჭრისა და საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის შემთხვევაში გამოგვეცხადებინა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. კონსპირაციული საქმიანობისათვის საჭირო ფინანსური სახსრების მოსაპოვებლად ვბეჭდავდით და ვასაღებდით პურის ყალბ ტალონებს, რაშიც დიდად გამოგვადგა რომანის ნიჭი და გამოცდილება. ის მეგობრობდა იმდროინდელ ქართველ მხატვრებთან, რომელთა ნაწილიც ჯერ კიდევ პარიზში ყოფნისას გაიცნო. რომან სუტას სძულდა საბჭოთა რეჟიმი, რომლის მსხვერპლიც გახდა როგორც მისი სამშობლო, ასევე საქართველო და ამიტომაც ის თავდადებით ჩაება ჩვენი ორგანიზაციის საქმიანობაში. ლევან შელია და მე ხაზგასმული პატივისცემით ვეკიდებოდით რომანს, რომელიც ასაკით ჩვენზე 25 წლით იყო უფროსი და ფაქტობრივად, მამად შეგვეფერებოდა. ის ხშირად გვიყვებოდა საინტერესო ამბებს თავისი ცხოვრებიდან დამოუკიდებელ ლატვიასა და დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში. ლატვიელი მხატვარი აღფრთოვანებული იყო ქართველი ერის მდიდარი წარსულითა და თვითმყოფადი კულტურით. ჩვენი ბრძოლა საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მას ახსენებდა თავისუფლებისმოყვარე ლატვიელ ხალხს“ [2, 33-34].

აქვე უნდა ითქვას, რომ იმ პერიოდში, როდესაც რომან სუტა პარიზში ცხოვრობდა, ამავე ქალაქში იმყოფებოდნენ მომავალში

გამორჩენილი ქართველი მხატვრები: ელენე ახვლედიანი, ქეთევან მაღალაშვილი, ლადო გუდიაშვილი და დავით კაკაბაძე, რომლებიც მოგვიანებით სამშობლოში დაბრუნდნენ.

რომანში „გორა მბორგალი“, რომელშიც ფაქტობრივად გამოცემულია მისივე ავტორის ავტობიოგრაფია, მუსტაფა შელია იხსენიება ქემალ თურქიას გვარსახელით, ხოლო რომან სუტა – თავისი საკუთარი გვარსახელით [6, 395].

პოეტ თამარ ჯავახიშვილი-ამირეჯიბისას (დაბ. 1937 წ.) ცნობით, მისი განსვენებული მეუღლე ყოველთვის პატივისცემით იგონებდა ლატვიელ მხატვარს.

* * *

ახლა, რაც შეეხება ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ ისტორიას.

1924 წლის აგვისტო-სექტემბერში საქართველოში მომხდარი ანტისაბჭოთა სახალხო აჯანყების დამარცხებისა და მისი სისხლში ჩახშობის შემდეგ, პარიზში დაარსდა ქართული პოლიტიკური ემიგრაციის არასოციალისტური მიმართულების ეროვნული ორგანიზაცია „მომავალი“, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა შალვა ბერიძე (1892-1970), შემდგომში ნეაპოლის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის პროფესორი. იმავე წლის ოქტომბერში პარიზში ჩავიდნენ ზემოხსენებული აჯანყების მონაწილე „შეფიცულთა რაზმის“ წევრები და მათი ხელმძღვანელი ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილი (1888-1930). მან შესთავაზა „მომავლის“ წევრებს, რომ ორგანიზაციის სახელწოდებად აეღოთ „თეთრი გიორგი“, რაც გაზიარებულ იქნა. „თეთრ გიორგის“ სათავეში ჩაუდგა გენერალი ლეო კერესელიძე (1883-1943), ხოლო ამ ორგანიზაციის საქმიანობაში აქტიურად ჩაერთნენ ქართული ემიგრაციის თვალსაჩინო წარმომადგენლები მიხეილ (მიხაკო) წერეთელი, შალვა ამირეჯიბი და სხვები. 1926-1939 წლებში ორგანიზაცია პარიზში გამოსცემდა გაზეთს „თეთრი გიორგი“ (რედაქტორები მიხეილ წერეთელი, ვიქტორ ნოზაძე), რომლის დევიზიც იყო: „საქართველო უწინარეს ყოვლისა“. 1936-1939 წლებში ამ ორგანიზაციას ხელმძღვანელობდა შალვა მაღლაკელიძე, რომლის მოადგილეც იყო კალისტრატე სალია. 1939 წლიდან ამ ორგანიზაციის ხელმძღვანელი კვლავ ლეო კერესელიძე გახდა. მისი გარდაცვალების შემდეგ ორგანიზაციას სათავეში ჩაუდგა გიორგი მაღალაშვილი, რომელიც იყო გავლენიანი ემიგრანტი და ომის შემდგომ – დასავლეთ გერმანიაში არსებული ქარ-

თველთა სათვისტომოს თავმჯდომარე. „თეთრი გიორგი“ XX საუკუნის 50-იანი წლების შუა ხანებამდე არსებობდა. მისი საქმის ერთგვარ გამგრძელებლად მოგვევლინა 1954 წლის 26 იანვარს მიუნხენში დაარსებული „ქართველ მხედართა დარაზმულობა უცხოეთში“, რომელსაც ხელმძღვანელობდა ჯერ შალვა მალლაკელიძე, ხოლო შემდეგ მისი ვაჟი – გაიოზ მალლაკელიძე [2, 34-35].

* * *

აღსანიშნავია, რომ „თეთრი გიორგის“ სამი კონსპირაციული ჯგუფი საქართველოშიც არსებობდა. ყველა მათგანის უმთავრეს მიზანს წარმოადგენდა საქართველოს დამოუკიდებელი სახელმწიფოს აღდგენა. ერთ ასეთ ჯგუფს ხელმძღვანელობდა რუსეთის საიმპერიო არმიის და შემდგომ საქართველოს დემოკრატიული არმიის პოლკოვნიკი ალექსანდრე ზაქარიას ძე ჭავჭავაძე, რომელიც 1930 წელს დახვრიტეს, ხოლო მეორეს – ადვოკატი ევგენ (გენო) ღვალაძე, რომელიც 1937 წელს დახვრიტეს.

ორგანიზაცია „თეთრი გიორგის“ მესამე ჯგუფი 1941 წელს შექმნა ოცი წლის ჭაბუკმა ლევან (იგივე მუსტაფა) შელიამ (1921-1943). ის ანტისაბჭოთა ახალგაზრდული ორგანიზაციის წევრობისათვის ჯერ კიდევ 1937 წელს დააპატიმრეს და ციმბირში გადაასახლეს, მაგრამ 1940 წელს ვადაზე ადრე გაათავისუფლეს. გადასახლებიდან დაბრუნებულმა ლევანმა კვლავ თავდადებით განაგრძო საბჭოთა რეჟიმთან ბრძოლა. მისი ხელმძღვანელობით შექმნილ ორგანიზაციაში გაერთიანებულ პიროვნებებს სწამდათ, რომ საქართველოს განთავისუფლების ყამი ახლოვდებოდა.

საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივში დაცული დოკუმენტური მასალიდან ნათელი ხდება, რომ „თეთრი გიორგის“ წევრები იკრიბებოდნენ ლ. შელიას ბიძის (დედის – ნუცა აბდუშელიშვილის ძმის), წარსულში ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წევრის ლევან აბდუშელიშვილის ბინაში და არალეგალური რადიომიმღების საშუალებით უსმენდნენ გერმანულ გადაცემებს. ამ მიზნით ლ. აბდუშელიშვილთან სისტემატურად დადიოდა მისი სკოლის მეგობარი შალვა სვანიძე [5].

1943 წლის 3 ნოემბერს, შუალამისას, საქართველოს შინსახკომის თანამშრომლებმა დაკავების მცდელობისას სასიკვდილოდ დაჭრეს ლევან შელია. ის წაიყვანეს საავადმყოფოში, სადაც მალევე გარდაიცვალა. იმავე დღეს დააკავეს ამ ორგანიზაციის წევრთა უმეტესობა.

ვინაიდან ლევან აბდუშელიშვილმა არ იცოდა თავისი დისნულის დალუპვის შესახებ, მისი გადარჩენის მიზნით განაცხადა, რომ ორგანიზაციას თვითონ ხელმძღვანელობდა. ეს რაინდული საქციელი მას სიცოცხლის ფასად დაუჯდა.

საბჭოთა სასამართლო დოკუმენტაციაში „თეთრი გიორგი“ იხსენიება, როგორც „არალეგალური ანტისაბჭოთა ნაციონალისტური მოჯანყე ორგანიზაცია“. მისი წევრების „სისხლის სამართლის საქმის წარმოქმნის გარემოებაში“ აღნიშნულია: „გერმანელ ფაშისტთა ჯარების დროებით წარმატებას, განსაკუთრებით კი მათ შემოჭრას სტალინგრადთან და კავკასიის მთებში 1942 წლის ზაფხულში, თან ახლდა გააქტიურება ქვეყნის შიგნით არსებული კონტრრევოლუციური ელემენტებისა, რომლებიც ელოდნენ საბჭოთა კავშირის დამარცხებას გერმანიასთან ომში. საბჭოთა ხელისუფლების დამარცხების დაჩქარების მიზნით, მტრულმა ელემენტებმა, რომლებიც ცდილობდნენ ყოველმხრივი თანადგომის აღმოჩენას გერმანული იმპერიალიზმისათვის, ჩამოაყალიბეს კონტრრევოლუციური მოჯანყე ფორმირებები. 1942 წლის დასაწყისში ანალოგიური ფორმირება შექმნეს წინამდებარე საქმეში ბრალდებულებმა – ლევან ყარამანის ძე აბდუშელიშვილმა (ყოფილმა ეროვნულ-დემოკრატიმა) და შალვა ვარლამის ძე სვანიძემ (ყოფილმა ახალგაზრდა მარქსისტმა), ასევე მათთან მიერთებულმა, გადასახლებიდან დაბრუნებულმა და არალეგალურ მდგომარეობაში მყოფმა მუსტაფა ალექსანდრეს ძე შელიამ, რომელიც ამჟამად მოკლულია“ [5].

ამავე ორგანიზაციის საქმეში დაცულია პროკლამაციის ტექსტი, რომელიც „თეთრი გიორგის“ წევრებს ანტისაბჭოთა აჯანყების დაწყების შემთხვევაში უნდა გამოექვეყნებინათ: „ქართველი ხალხის ნების ძალით ვაცხადებთ დამოუკიდებელ ეროვნულ სახელმწიფოს და იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ვერ მოხერხდება საბჭოთა ხელისუფლების დამხობა საქართველოში, დაე, მთელმა მსოფლიომ გაიგოს: ეს აჯანყება წამოადგენს იმის დამადასტურებელ დოკუმენტს, რომ ქართველ ერს არ სურს საბჭოთა სისტემის მმართველობა“ [5].

1944 წლის 30 იანვრით დათარიღებულ „საბრალდებო დასკვნაში“ გამოყოფილია „Обстоятельства возникновения дела“, რომელშიც ვკითხულობთ: „Временным успехам немецко-фашистских войск, особенно прорыву врага к Сталинграду и предгорьям Кавказа к лету 1942 года сопутствовала активизация контрреволюционных элементов

внутри страны, ожидавших поражения Советского Союза в войне с Германией.

В своих контрреволюционных стремлениях ускорить поражение советской власти путём оказывания всяческого содействия германскому империализму, вражеский элемент прибегал в отдельных случаях к насаждению внутри страны к/р повстанческих формирований.

В начале 1942 года аналогичное к/р формирование было создано по инициативе обвиняемых по настоящему делу Абдушелишвили Левана Карамановича (б. нац.-демократ) и Сванидзе Шалвы Варламовича (б. молодой марксист), а также примкнувшего к ним, ныне убитого Шелия Мустафы Александровича (возвращенец из ссылки, находился на нелегальном положении).

СЛЕДСТВИЕМ УСТАНОВЛЕНО: Данная нелегальная антисоветская националистическая повстанческая организация, вскрытая НКГБ Груз. ССР в сентябре 1943 года ставила своей целью свержение советской власти в Грузии путем вооруженного восстания при помощи германского империализма и создание „Грузинской независимой республики“.

В этом же деле сохранен текст прокламации, опубликовать которого члены организации „Тетри Гиорги“ планировали в случае антисоветского восстания: „Грузинская народная воля силой провозглашает „независимое национальное государство“ и если даже не удастся в конечном счете свергнуть советскую власть в Грузии, то пусть весь мир знает, что это восстание является документом, свидетельствующим, что грузинский народ не желает советской системы правления“ [5].

„საბრალდებო დასკვნაში“ რომან სუტას შესახებ ვკითხულობთ: (გვერდები 30-31): „обвиняется в том что: будучи враждебно настроен к Советскому строю, среди своего окружения вел систематическую а-сов. агитацию. Связался с одним из руководителей нелегальной националистической повстанческой организации – Шелия Мустафой в период нахождения последнего на нелегальном положении, каковым и был вовлечен в нелегальную а-с работу и вместе с которым намеревался нелегально бежать за границу, знал от самого Шелия, что он причастен к/р организации и ведет нелегальную работу против сов. власти, кроме того участниками указанной организации был привлечен к печатанию фальшивых хлебных талонов в целях изыскания средств на нужды организации. Совместно с Шелия и дру-

გმი ჩლენაი ორგანიზაციი პოდსლუშვილ ნელგალნი რადიო-პერედაჩი ნელმეკოგო კომანდოვანი. ვოვლექ ვ ნაზვანნიუ ორგანიზაციუ სოვმესთო ს შელია მუსთაფოი, – სილლერა ვილგელმა, კოტორო მუ დალ ჯადანი ვესტი ა/ს აგიტაციუ. თ. ე. ვ პრესტუპლენიქს პრედუსმორენნიქს სთ. სთ. 58-10 ჟ. II, 58-II, 19-58-2, 19-84 უკ. გსსრ ი ჯაკონუ ოთ 7/VIII-32 რ~. [5].

ორგანიზაციის ცალკეულ წევრებს მიესაჯათ: ლევან აბდუშელიშვილს, შალვა სვანიძეს და რომან სუტას – დახვრეტა, ჭაბუა ამირეჯიბს და პავლე ხარანაულს – პატიმრობა 25 წლით, გიორგი მაჭავარიანს – 20 წლით, ვახტანგ ჯორჯაძეს და არჩილ ნულუკიძეს – 15 წლით, მარიამ ამირეჯიბს (ჭაბუა ამირეჯიბის დედას), არჩილ ხარანაულს, ამირან მორჩილაძეს, გიორგი ნულუკიძეს, ვილჰელმ სილერს, ელეონორა პფეფერს, მარგარიტა ასტვაცატუროვას – 10 წლით [5] და ა. შ.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პურის ყალბი ტალონები იბეჭდებოდა მარგარიტა მიხეილის ასულ ასტვაცატუროვას (1911-2011) ბინაში. მისი მამა იყო ცნობილი ვექილი. ბავშვობა გაატარა შვეიცარიაში. მარგარიტას მეუღლე გახლდათ რეჟისორ სანდრო ახმეტელის ძმა – ინჟინერი გიორგი ახმეტელი, რომელიც 1942 წელს დააპატიმრეს ანტისაბჭოთა აგიტაციის ბრალდებით და 8 წლით გადაასახლეს. ამის გამო მარგარიტა ანტისაბჭოურად იყო განწყობილი. ის სტენოგრაფისტად მუშაობდა საქართველოს კინოსტუდიაში, სადაც რ. სუტა გაიცნო. დაკითხვისას აღიარა, რომ პურის ტალონები იბეჭდებოდა მის ბინაში, მაგრამ უარყო ანტისაბჭოთა ორგანიზაციის წევრობა. გათავისუფლდა 1953 წელს, 10-წლიანი პატიმრობის შემდეგ. თავს ირჩენდა ფრანგული ენის კერძო გაკვეთილებით [7, 288-293].

დაკითხვისას სუტამ აღიარა, რომ ყალბ ტალონებს ბეჭდავდა მ. ასტვაცატუროვას ბინაში, ხოლო არჩილ ნულუკიძემ აღიარა, რომ აღნიშნულ მისამართზე აირწინალის ჩანთით მიიტანა ტექნიკა ტალონების დასაბეჭდად.

გარდა ზემოთქმულისა, რ. სუტას ბრალი წაუყენეს, რომ კინოსტუდიის თანამშრომელთა წრეში იგი სისტემატურად ეწეოდა ანტისაბჭოთა პროპაგანდას და ლევან შელიასთან ერთად აპირებდა არალეგალურად წასვლას საზღვარგარეთ.

1944 წლის 7-12 აპრილს ლევან აბდუშელიშვილს, შალვა სვანიძესა და რომან სუტას გამოუტანეს დახვრეტის განაჩენი, რომელიც იმავე წლის 14 ივლისს აღასრულეს [5].

ასე ტრაგიკულად დასრულდა სიცოცხლე საქართველოში გადმოსახლებული ლატვიელი მხატვრისა, რომელიც მასთან ერთად დახვრეტილ ქართველ თანამოაზრეებთან საძმო საფლავში განისვენებს.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. Н. Джавахишвили, Очерки истории грузино-балтийских взаимоотношений, Рига, 2015.
2. ნიკო ჯავახიშვილი, რომან სუტა საქართველოში. რატომ გაერთიანდა ლატვიელი მხატვარი ორგანიზაციაში „თეთრი გიორგი“, ისტორიულ-შემეცნებითი ჟურნალი „ისტორიანი“, თბილისი, 2016, № 10 (70).
3. B. Vanaga, Romans Suta – Filmu „Kaugurieši“ un „Melanholiskais valsis“ dekorators. Mākslinieka un operatora sadarbības aspekts. „TEKILA“. Teātra un kino lasījumi, Rīga, 2011.
4. V. Kocere, Gruzija-Latvija: vakar, šodien, rīt. „Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis“. A – daļa: Sociālās un humanitārās zinātnes, Rīga, 2008, № 2.
5. საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, ფონდი 6, საქმე № 44264, ტომი 16/1-5.
6. ჭაბუა ამირეჯიბი, გორა მბორგალი (რომანი), თბილისი, 2002.
7. დაკარგული ისტორია. მეხსიერება რეპრესირებული ქალების შესახებ, რედაქტორი ნინო ბექიშვილი, გამოცემაზე მუშაობდნენ: ანა მარგველაშვილი, ირაკლი ხვადაგიანი, გიორგი შაიშმელაშვილი, მაგდა ცოცხალაშვილი, თბილისი, 2012.

Niko Javakhishvili

Doctor of Historical Sciences, Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Chief scientist-researcher of Ivane Javakhishvili Institute of History and Ethnology, Doctor Honoris Causa of Latvian Academy of Sciences

Latvian artist Roman Suta in Georgia

Summary

The late period of life and activity of the famous Latvian painter, designer and teacher Roman Suta (1896-1944) is connected with Georgia. The presented article tells about Roman Suta's Tbilisi period and his nearest Georgian surrounding.

In summer of 1941 Roman Suta came to Tbilisi. He started working in Georgian movie studio as a painter. He has worked on movies: „In Black Mountains“ (1941, Producer *Nikolai Shengelaia*), „Giorgi Saakadze“ (1942, Producer *Mikheil Chiaureli*), „Jurchai's shield“ (1944, Producers: *Siko Dolidze* and *David Rondeli*).

Roman Suta successful career unexpectedly was stopped because of his arrest on September 4, 1943. He was charged of being „Enemy of people“ and in „Falsification of the bread's cards“. He was tried and sentenced to be shot on July 14 of 1944.

In 1959 Roman Suta was partly rehabilitated, because USSR supreme court's collegium exculpated Roman Suta's charge of „Enemy of people“, but „Falsification of the bread's cards“ still stayed into effect.

The article shows the real reasons of the exuations to Roman Suta. The memuars of his acquaintances kept in the archives of the Ministry of Internal Affairs of Georgia prove, that Roman Suta was a member of Georgian antisoviet organization „White Giorgi“ (in georgian – „*Tetri Giorgi*“). The leader of this organization was *Levan (Mustafa) Shelia*, the members: *Levan Abdushelishvili, Shalva Svanidze, Mzechabuk (Chabua) Amirejibi, Maria Amirejibi, Pavle* and *Archil Kharanauli, Giorgi Machavariani, Vakhtang Jorjadze, Archil* and *Giorgi Tsulukidze, Amiran Morchiladze, Vilhelm Siller, Eleonora (Nora) Pfefer, Giorgi Ishkhneli, Mikheil Gotsiridze* and others.

The aim of the above organization was to use German-USSR war and meanwhile restore Georgia's state independence.

The article inculdes the variety of material from the archaive.

The article has the list of the used literature.